

3504

С. ГОРДИНСЬКИЙ

ВИБРАНІ
ПОЕЗІЇ



1944

Б

БІБЛІОТЕКА
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА
ІМЕНІ
ШЕВЧЕНКА
У ЛЬВОВІ.

Ч. 88504







0610

~~88504~~

СВЯТОСЛАВ ГОРДИНСЬКИЙ

ВИБРАНІ ПОЕЗІЇ

1933 — 1943



~~88504~~

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО

КРАКІВ 1944 ЛЬВІВ



WS(2-4u)5-65g44

Літературний редактор
Роман Купчинський.
Обкладинка й титульна сто-
рінка Миколи Бутовича.
Друкарня Укр. Академії Наук
Львів, Постгасе 11.
631 — KZ. 40431.



НАДСЕНСЬКІ ВЕЧОРИ

В імлистій далині паризьких вечорів
Здається все таким нудним і мармуровим,
Як монотонний стиль елегій Валері;
І нині я дивлюсь розгублено на овид
Та підбираю вірш, де б, хоч нещиро, скрив
Я свій вечірній сум в якімсь мажорнім слові.

Тумани і нудьга! Й навіщо оптимізм?
У мене він усе білетом у портфелі
Готовий, і його я тичу всім, — коли ж
Нудьга обкутала мене кущем омели
І вечора цього мелянхолійна слизь
До краю наповня незаповнений келих...

Не квітнуть квіти барв ні сонячні бруньки,
Без битв і бориць кольористичних оргій
Цей вечір прослиза, безбарвний і тяжкий —
Заледенілий труп з топельницької морги,
І обгризає щось настрою галузки,
Як гусінь шовківниць зелене листя морви.

СПОКІЙ

Здається, що спокій, як пес, долоні лиже
І стелиться до ніг він килимом м'яким, —
Невже забути все й зачаруватись ним,
Чи кинути йому свій бунтівливий визив?

Спокою, признаюсь, я не люблю зовсім;
Волю я бачити змінливі футуризи,
Хвилясті обрії, вітрів атаки хижі
І хмари, що летять екраном голубим.

У вічній змінності є пристрасна краса:
І переливи барв, і динамічність ліній
Контрастами жалять зіниці, мов оса;

Шукаючи краси в захопленні невиннім,
Наново в кожен ритм перетворююсь я
І рівнобіжно йду в ліричному тремтінні.

КОЛЬОРИ І СЛОВА

Кольори і слова в натхненному танку
Однаково дзвенять у ритмі мелодійнім,
Шукаючи сполук, де б кожен серця стук
Акордом виривавсь, буйним і гармонійним.

Закреслені в один, міцний і певний, ритм —
У ліриці слова здригнуться шумом вітру,
А динамічних фарб гарячий кольорит
Віддасть усю красу мінливого повітря.

Вони кохають міць свідомої руки:
Чи з міді, зміряні холодним міркуванням,
Чи інші, що легкі, срібlistі й гомінкі,

Із подихом весни і першого кохання, —
Усі вони ведуть людей за лаштункі.
Буденщини й нудьги, в країну поривання.

РИТМІЧНО

Ритмічно переходять дні,
Усі однаково й невловно,
Як їх розміряти мені
Моїм несупокійним словом?

Усе здається: лиш антракт;
І я — лише на перестанку,
Й даремно закохався так
В якусь красу ясного ранку.

Ні, надаремно лаштункі
Незворушливої лазури,
Як серце злісне і важке
Вантажем залягло в кобурі,

Усе вичікуючи хмар,
Незаспокоєне нітрохи,
Аж гримне врешті на алярм
Уся розхристаність епохи!

З „ЛИСТІВ З ПАРИЖУ“

Живу в старім Quartier Latin,
Вгорі, на п'ятому етажі,
Куди по кілька раз на день
Старими сходами вилажу,
І, відпочивши після них,
В затишші радісної праці,
Сідаю серед фарб і книг, —
Незнаний друг і „муз і грацій“...
І там, під небом голубим,
Високо, на верху мансарди,
Де лиш антени й голуби
І підіймається до хмар дим, —
Творю синтези барвних плям;
А по вечірньому блуканні
Крізь світ фантазій і реклям
І дивних зустрічей нежданних,
Чекаю на північний час,
Коли притишуються змисли
(Бо ж ніч — найкращий метранпаж
Для творень і монтажу мислей!)
І там, присівши коло книг,
Коханих книг, що скрізь по хаті

Недбало я розкидав їх
У артистичному безладді,
На ліжку, столику, кріслах,
Де скрізь речей буденних повно,
Ловлю заховані в ночах
Слова і слів красу невловну...

.

Маленький збір книжок моїх;
З видань масових і дешевих
І палітурок дорогих
Там не побачите ніде Ви:
Монтень ось (витертий картон,
При Pont des Arts купив тепер я),
А це — малий жовтавий том
Глумливих посмішок Вольтера
І слів логічних і твердих,
Що б'ють відважно й просто.

Далі

Обік цих важкостраних книг
Le rouge et le noir Стендаля,
Рембо, Бодлер, Аполінер,
Мистці письменницької шпаги,
Що так захоплюють тепер
Вогнем своїх таємних магій, —
Своїх бунтарств, горінь, жалів
І тим, що зветься Досконалість —
(Така рідка в нас річ на тлі

То бомбастичнім, то оспалім!...)
Ах, книги! Світ бажань, уяв...
Нераз обід я йдучи їсти,
Останні гроші в себе крав
І залишав у букіністів!

Ось при відхиленім вікні,
Де ніч, де зорі грають теніс,
Я мрію про минулі дні,
Скажім — романтик запізнений!
Та незалежне це, сильніш
За мене і не покорити
Вже серце, що його колись
Обвіяв полонинський вітер!
Дивлюсь, опершись на вікно,
Як у віддаленості млисто
Втиснулось на іскрясте дно
В тривожнім сні велике місто,
Як тихне непорушно брук,
Як все прищулилось довкола,
І ввесь заслухуюсь у стук
Свого серця... Бо ніколи
Його вже не зміню. Воно
Все непокірне й вічно хиже
Не обласкавиться вином
Ніяких зоряних Парижів...
Воно снується, бродить десь
По дебрах галицького ліса,
Де над мочарами бреде

По нечах філософський місяць,
Де віття гостролистих верб
Таємним шепотом говорить,
Де плеще хвилями Дністер,
Де пнуться в небо темні гори...

.....

МЕТЕОР

В моїй руці відламок метеору,
Дарунок яснозоряних світів;
Ще вчора, може, він палахкотів
Безкраями холодного простору,

Та вже погас і світлості не лє;
Для всіх він — тільки кам'яний уламок,
Та в ньому я закоханий безтямно,
Бо в ньому тайна незбагненна є.

Торкаючись до нього, де вогонь
У чорну брилу сплавом захолював,
Я чую міць польоту і розгону,
Заховану в призначенні його:

Черкати блиском прѳстори бездонні,
Зриватися із кола таємниць
І падати, розжевроному, в ніч
І гаснути в поетовій долоні.

1935.

КАТЕДРА

Без ладу, пляну, перспектив,
Необчисленна, нерозгадна,
Росте у сутінках борів
Струнка готична колонада.

Не будував там архітект
Побожністю надутих купол —
Там кожне дерево росте
В одну, безмежну, недоступну.

Мільйоном сп'янених гілок,
Напружених зростання міццю,
Промінне сонячне тепло
Стікає в медяній живиці;

З прозорів світлих і ясних,
З блакиті вікон недосяжних,
Барвисто сиплються до ніг
Шматки потовчених вітражів.

Не чути гомону ніде,
І вітер віток не колише,
Хіба десь шишка упаде
В наставлену скарбонку тиші:

Туди, незчисленністю брам,
І день і ніч тобі розкритих,
Входи у свій самотній храм
Роздуми, мрії і молитви.

ПРО МАНДРІВКИ

Ю. К.

Хто безпросвітно думками на печі вгроз
І носа боїться проткнути за поріг родинного дому,
Хай читає Бодлера:

143-я сторінка, видання Лярус,
Де є безплатний проспект мандрівок у невідоме.

Нині — їхати легко. Раз лиш рушитись вам б,
Не лиш на плюшах пухких пульманів розпершись,
А й на осях вагонів вантажних, вчепившись як
трамп,
Де має запах і сенс: *e pericoloso sporgersi!*

Знаю: всім вам пусті і даремні такі слова,
Та як доказати мені на маленькому клаптику картки,
Що в клітці блакитній сонце куди краще співа,
Ніж ваші усі дурні, жовтопері канарки?

Покиньте бо нині вмовлять, що велика заслуга — це
В землю рідну покласти, оплакані внуками, кості,
Не пізнавши, як крутиться гльоб і який алькоголю
процент
Має вітер морський, вітер хижий і гострий;

Не пізнавши, як вабить міць гірських гураганних
навал,
Як б'ють блискавиці вогнем у насиченім злістю
повітрі,
Як шторми на морі гудуть, як шмагає обличчя
шквал,
І як сушить потім чоло подих палких суховітриць.
...Та — навіщо вам сині шляхи, і вітер, і спрага,
і труд,
Краще: травить недільний обід і забути про
мандри —
Хай там Юнгфрав чекає на вас, пристрасно
вип'явши грудь,
Жмурить очі до сонця Марсей, хай клекоче
Скамандер...

Вас не зворушує це. Ось: дзвонить у двері сусід;
Чайків вип'єте з п'ять і час програєте в карти...
І хай сорок твоїх віків глядить із верхів пірамід,
Дурню, генерале Бонапарте!

Та нам, яким простір і синь надто в серці жахтить,
І назви далеких країн ятрать безустанку уяву,
Завжди розкриті шляхи:

південь, північ, захід і схід —

Шукати цілунків шерстких кохання, смерти і слави.

1934.



ЕГЕЙСЬКЕ МОРЕ

Ясне безмежжя плес мерехкотить в очах,
Вітрильник проминув чайок останніх лети
І млисті береги задуманої Крети,
Що гордим обрисом на обрії струнчать.

Лиш синь і просторінь. Біжать лагідні брижі,
Біліє в далині вітрило корабля,
Здається — він пристав, стерном не метеля,
І ліній обрію ніщо вже не приблизить.

Тоді — вдивитися. Здається, ти б зустрів
У синій глибині, спокійній і заснулій,
Посеред чорних риб і вікових намулин,
Суворі обриси гелленських кораблів...

У цей безрухий час, що в тиші закотвичивсь,
Все шумовиння днів із уст своїх зітри
І слухай, як твоїх збезвітрілих вітрил
Торкнулась вічність.

ВІРШ ПРО ВЛИЗЬКА

Не в очі, а голову ззаду відстукали кулі,
В коридорах вже крок конвоєнтів заговк...
Знаю: солодко вам, прокураторе Ульріх,
Затягатись тепер моссельпромським димком.

На затятих устах — немаскована злоба,
Транспарент самовпевнення — ваше чоло,
Та дарма над частиною шостою гльобу
Гордовито підводите лоб!

Ви — законів державних слуга і захисник,
І черкнути пером — не здригнулась рука,
Та написано — де? — що Історія звисне
Вже незмінна на вістрі триграннім штика?

Бо в підвалах в'язниць, і катівень, і каторг,
В усевлонській тайзі, в чорних покладах руд,
В темних штольнях сердець заховавши відплату,
Вже нові царевбивці ростуть.

Чи ж не чуєте ще: хід напружених кроків,
Чи ж не бачите вже: блиск народжених сяйв?
Недаремно

Поетів під муром цегляним епохи
Вже вітають букетами сальв!

1935.

МОЄ МІСТО

В осінній млі така прозора мить
Минулих днів, розстріляних шрапнелем;
(Ще вчора бачив я його цілунків слід,
Додому ідучи повз мури цитаделі!)

Встаєш ти важко з мли квадратами будов,
Лише віки звели безжурно і високо
На куполи твоїх старих церков
Граційний ренесанс і пристрасне барокко.

Твій ринок, у рядах похмурих кам'яниць,
Де вікна підняли зчорнілих гзимсів брови,
Тривожно задививсь у темряву сторіч,
Заслуханий іще в останній зойк Підкови.

Зіп'явшись на щити гранітні, коло брам
Там ждуть уперто льви, насуплені і злючі,
Щоб кинутись до віч твоїм майбутнім дням,
Багряним дням, що прийдуть неминуче.

1.

Сидів на мармурі. Писав
Слова даремні, непотрібні...
Навколо жевріла краса
І, зрізьблена промінням срібним,

Південна гострогранна тінь
Ховалась синьо до заломин
Пошчерблених вітрами стін...
І я ловив невловний гомін

Років, віків, тисячоліть,
Що тихо пропливали мимо,
І, в ту невисловленну мить,
Я чув: розкритими очима

За мною пильно стежать скрізь,
Із-під землі десь, непорушні,
Відламки мармурових різьб,
Ховаючи таємний усміх...

2.

Не марилося. Душа, здавалось, зацімліла,
У собі скуплена, заглиблена в красу;
Та вийшла звідкілясь розсміяна балілля,
Прогнала тишу всю.

Я встав. Та не пішов... Хоч прагнув так спокою,
Самотности руїн, задуми колонад, —
Але невже ж мені, з усмішкою ясною,
Вдивлятись лиш назад?

І сонце, і вітри розкришать гордий камінь,
Травою заростуть сліди, — та знаю я,
Що смаглочолими, стрункими юнаками
Зростатиме земля.

Так замикається життя людського коло:
Пливуть віки. Вгорі — усе та сама синь,
І грається м'ячем ясна, безжурна молодь
На звалищах руїн.

3.

Сліди старого покриває ржа.
Як довго час нещадний збереже їх?

В пилу повалені лежать
Минулих воєн звитяжні трофеї.

У далину задумано глядиш:
Минає день у синяві спокійній...

Пожди ще: будуть, як колись,
Бої, походи, божевільні війни,

Як і колись, уранці вийдеш ти:
Вози, намети, ржуть скажені коні,
Тобі ж, тривожному, іти,
Стиснувши зброю у пружній долоні.

На пустарях, на скелях гір стрімких,
В тісних проваллях битись з ворогами,
І пити воду із ріки,
Припавши ниць спрагненими устами.

Щодня походи. Упадати з ніг,
Та все вперед, від бою і до бою,

Лиш камені твердих доріг
В чужій землі лишати б за собою!

А по ночах, коли притихне бій
І сплять бійці, розклавши чуйні ватри;

Ще вільно марити тобі,
Як і колись, про очі Клеопатри,

Про смагість рук, про груди золоті,
Ворожих уст солодке пожадання.

Під зорями такі прості
Життя і смерть, ненависть і кохання.

4.

Сріблисту чашу мрій і загадок
Приклав я жадібно до уст
І — князя Львиного нащадок —
Усього наново учусь.

Учусь імперської азбуки,
Учусь: проходити щодня
Сюди, під Тріумфальним Луком,
І на різьбленого коня

Сідати впевнено і гордо,
Стискати лапою меча,
Вести до наступу когорту
Ворожих бранців зустрічать

Словами владними, різкими,
Учусь собі казати: йди,
І в серці мармур свого Риму
Різьби суворий і твердий!

5.

Виходь увечорі, туди,
Де Анпійська дорога стеле
Обабіч мармури бліді,
І там під гробівцем Метелли

Присядь на мурі, самотний,
В Альбанські голубі узгір'я
Вдивись на обрії і пий
Напій устояний безмір'я;

Вдалі на акведука лук,
Напружений, але безрухий,
Свою замислену стрілу
Покладь, — та тятиви не рухай,

Спокою вічності не зруш, —
Триваючи, як мудрий камінь,
Усмішкою таємних уст
Витай над сонними віками...

6.

Відходить вечір знову в давнину,
Як і вчорашній. Звалища руїнні
Вколисує в колисці тиші й сну
Солодкий запах надвечірніх піній;

Останній блиск багряно відгорів,
І гасне небо — небо золотаве,
Величності бездонної розлив
Над вічним містом гордості і слави.

Здається: час спинився і повис
Над місцем, де століття промайнули,
І чути: меж немає зовсім між
Теперішнім і між давноминулим...

Ще теплий мармур. Невимовність слів.
Віки і мить. Схиляюся, тривожний,
Затриманий над гранями віків
Ненаситно спрагнений подорожній.

1935.

СНОВИДІВ

(Уривок поеми строфи 66—103)

Припала ніч до росяних узгір;
Гаптована важка її керей
Безмовністю й гірляндами сузір:
Он довгий ряд Пегаза та Персея,
Он Козоріг, он Лебідь, Атаїр,
З п'яти зірок блищить Кассіопея,
А проти них, переломивши вісь,
У вишині застряг Великий Віз.

Над ними, ген, молочної дороги
Широкий шлях (його чумацьким звем),
Про нього нам говорять астрологи,
Що всесвіт наш обняв він обручем;
За ним нові, нескінчені пороги
Нових світів і зоряних систем,
Незмірених і нам іще незнаних,
Що й телескоп їх навіть не догляне.

Але нехай серед сузір'ясних
Вишукують нам астрономи числа —
Мільйони літ віддалень світляних,
Яких людським не вивірити змислам,
Хай мучаться в обчисленнях своїх —
Для лірика неважна сума стисла:
Один мільйон, чи два мільйони літ,
Чи життєва, така коротка, мить.

Ось до висот вдивляюся відвічних,
У таїни розіскреної мур,
Де сяйво зір, із відблиском містичним,
Те саме все незмінністю фігур;
Як їх закон знайти геометричний
Для хвилювань, для молодечих бур?
Чи ж завжди нам відбитим метеором
Свердлити глиб бездонного простору?

І в формулі заковані якій
Їх правила для слів живих і мертвих,
Щоб слів жагу на низині земній
Не зжерла ржа ні час немилосердний?
Чи так у сплав із каменю і мрій
Вгорі зоря сповняється і твердне,
Триваючи із поглядом німим
Над вічністю, рослинами й людьми?

Колись носив Антонич по кишнях
Монети зір, мов ґудзики хлопчак,

І кожна мить солодкого натхнення
Скуповував за них він по ночах;
Музика зір, нестямна і шалена,
Космічних сфер невідомий жах —
Все віддавав поет той кучерявий
(Хоч у житті, насправді, він лисявів)...

Як фавстівський вам осоружний біль
Пізнати суть життя та існування,
Не збагнете самі тоді, звідкіль
Горять серця жадобою спізнання,
Звідкіль у них тривоги п'яний хміль
І невдовіль невтишене страждання,
Чому поет шукає й інших мет,
Не лиш як вожд, учитель, чи естет.

Бо ж над життям буяють таємниці,
Яких умом не розгадати, ні!
Нехай серця — у панцирі із криці,
Та скільки в них тривоги в глибині.
Чи так Богдан, у білих рукавицях,
Із квітами та чорному вбранні,
Пішов від нас, убравши смерти перстень,
Незнищеність матерії довести?

За літ мільйон якийсь злидар-поет,
Намерзнувшись, вугілля десь достане
І, видерши невдалий свій сонет,

Антоничем напалить в печі наніч *.

Чи ж знатиме, що це — співець комет,
Що не скінчив поем своїх останніх,
Покинувши щасливцям іншим світ
І кучері, і папоротин цвіт?

— Ось метеор зірвався і, розтята
Смиком вогню, горить небесна грань,
Струна душі, між зорями нап'ята,
Дзвенить уся нестямною палань.
Несхопна мить... Запахла медно м'ята,
Десь світлячок майнув через бур'ян
І всесвіті, відбиті в рос краплинах,
Падуть з листків під вітровим тремтінням.

Чи ж нам усім, як ті краплини рос,
Відбивши світ у мікрокосмі своєму,
Судилося розбризкатись також
В матерії дробину невідому?
З усіх палань тоді залишим — що ж,
Як у сердець бездонні вогняному
Погасяться ті іскорки, що нам
П'янять серця безмежжям та життям?

Ні, вірю я, що до високих зір ми
Шлемо також проміння світляне,

* І вугіль з наших тіл цвістиме чорним квіттям,
Задзвонять в моє серце джаани в копальні!

(Б. І. Антонович: Пісня про незнищенність матерії).

Що в нас серця також тремкі, безмірні,
Як і вони, і разом нас жене
Той самий рух крізь простори сузірні,
Тих самих сил буяння звитяжне,
Що кров земну, зелену чи червону,
Жене вперед своїм шаленим гоном.

То ж славлю я життя відвічний тяг,
Нестриманий, що рветься і буяє,
Пориви бур в просторах і серцях
І вітер той, що гонить у безкрає
Фрегати душ по вічності морях —
Нехай вони загинуть там, — та знаєм,
Що як сурма заграє назорі,
Нові серця підіймуть якорі...

— Читачу мій, що досі терпеливо
За стилосом моїм ти слідкував,
Дозволь тепер маленьку інвективу,
Бо — знаю це, — я, скажеш ти, почав
Не так, як слід; покумався мрійливо
Із зорями, забувши, що писав
Колись Франко: хай нервні білоручки
В нутрі своїм вижмакують онучки...

Та це не так. По зустрічі такій,
Коли униз поникнеш головою,
Не чуєш ти, як зоряний напій
Споїв тебе наснагою новою?

Як все стає просте тоді, який
Широкий світ — безмежне поле бою,
І на землі жорстокій цій яке
Для тебе все досяжністю близьке!

Тоді з грудьми, в блискучих стисках бляхи,
З простим гербом орденоносних щерб,
Так хочеться іти — на схід чи захід,
В красу вогню, крізь пурпур, гнів і смерть,
Де прапори — мов крила віщих птахів,
Де грюкіт стіп уперту кришить твердь,
Щоб на землі випалювати тавра,
А на чолі — смугастий знак від лавра.

Та годі вже! Встає з долини мла
І холодом повіяло в просторах,
Зітру я сні долонею з чола,
Зірву струну, протягнуту на зорях, —
У далині хай росяні поля
Розмови ці дорана договорять
І, в мандри зір задивлені, лежать,
А я піду додому, через сад.

Схвильований, по стежці опустілій,
У сутені м'якій його впірну:
Прокинеться і, доторком несмілим,
Торкне мене він галузками сну;
Пристану десь під віттям обважнілим,
До теплих скронь їх холод пригорну

І безрух їх допитливим мовчанням
Зустріне мить мого дождання.

Та темрява з-під сонних верховіть,
Замріяна, ні слова не промовить, —
Над нею тяж розіскрена наміть
Чудних таїн, безмовних, загадкових.
Я відійду: лиш хвіртка зарипить,
Приглушено, немов щенячий сковит,
І на східцях пороги заскриплять,
На ганку тім, де в'ється виноград.

В кімнаті ніч. Вся тишею повита;
Напомерки, спинившись над столом,
Торкнусь книжок і глечика із квіттям,
Шукаючи коробки з сірничком,
І лежачи, при млявім сяйві світла,
Перегорну ще в ліжку перед сном,
Під в'ялий пах волошок та васильків,
Сторінки дві з Лотреамона й Рільке...

*

Так дні мої минають на селі,
Так п'ють узвар безмежжя і блакиті,
Ясну далінь, прив'ялий пах землі
І квітів чар у споловілім житі;
Аж прийде день, коли в молочній млі
Поля й сади пробудяться сповиті
І під моє заплакане вікно
Повісить дощ надосвітку рядно.

Безкраї дні тоді надходять, сонні,
І дружаться тоді зі мною лінь,
Задуманий, сиджу на підвіконні,
Вдивляючись, як крапельки хвилин
Падуть з даху, у ритмі однотоннім,
В безбарвну муть нескінчених годин,
Як по землі помоклі бродять кури,
Тріпоче клен і стріха люльку курить...

Пополудні, коли надходить смерк,
Але ніхто із друзів не надходить,
Я, лежачи, будую свій химер:
Там люлька — друг у годинах негоди,
У ній тютюн — він зветься „сам-пан-тер“, —
Зростає він між динями в городі:
Нарви собі, у тіні просуши,
І в самоті димок солодкий сси!

Проглянувши книжки всі на полицях,
Старих газет і календарів міх,
Я віддаюсь безділлю. Люба мить ця,
Одна із тих дарованих, моїх.
Тоді б я грав; як Пушкін, тисяч з тридцять
Програв би я, щоб лиш скоріше біг
Оспалий час — бо серце на розпутті
І не дає до себе доторкнутись.

Лиш як на мить уляжеться слота,
Виходжу я: поля в запоні млистій,

Серед стерні присіла самота
І сиплються під вітром поривистим
Їй краплі з кіс. Тоді душа — пуста,
Безобрійна, і починає гризти
Її нудьга, чи щось таке хмурне,
Що напува утомою мене.

І хочеться душі тоді в соломі
Заритися — хай проминають дні
Над клунею, аж знов веселий промінь
Замерехтить до мене в щілині.
— Та пройдуть дні короткої утоми
І, радісний, я сяду в курені,
Де яблука і філософські книги
На поличках так запашно достигли.

І так діждусь, аж по розливах знов
Отари хмар на пасовиськах ляжуть,
Аж обрис їх, мов мармурних будов,
У синяві застигне недосяжно;
В полях буйніш зазеленіє шовк
Згіркнутих трав, і листя вільхи й в'язу
По-новому якось зашелестить
Із-під густих, набряклих верховіть.

Далінь стає прозоріша, ясніша,
Мов глибшає, і досягає зір
Над обрієм далеку смугу ліса
І лінії піднесених узгір;

Лягає скрізь неповорушна тиша
І п'є тепло, задивлена в простір,
В останній жар і промені останні,
Природа вся в тривожнім сподіванні.

Тоді, у час, як багриться дерен,
Як гарбузи зітхають круглобокі,
У глиб душі, все дужче, з дня на день,
Вриваються чийсь таємні кроки
І доторком неспійманих натхнень,
Бринять у ній, сколихують мій спокій,
Що сам стаю здивований над тим
Зворушенням, несхопним і чудним.

Співзвучність та із досяганням літнім,
Із золотом важкокоłosих жнив,
Розбуджує нові тремтіння й ритми,
Тож, читачі, дозвольте, щоб змінив
Я хоч на мить свій вірш одноманітний,
Бо настроїв відмінних перелив,
Хоч мучуся і б'юся до одчаю,
В октавний склад ніяк не поскладаю:

Вже сушать сім'я соняшника,
Жовтіє лист берез,
Десь журавлиний ключ закликав
Нестямне серце й щез.
Плодами важчають дерева,
Повніша кожна мить

І кожна гілка яблунова
Безруха, не тремтить.

Ще теплі дні, та холод ранній,
Вгорі все глибша синь,
У невимовному чеканні
Спинився біг хвилин:
Зірвалось яблуко і впало,
Напившись літа. Де ж
Приляже серце, що сп'яняло
Себе вогнем безмеж?..

Тут критики — немає двох думок! —
Накинуться на мене за невміння
Тримати стиль; — їх залишивши, крок
Спрямую в сад, що поринає в тінях.
Там вивірки з розгойданих гілок
Розкидують горіхове лущиння
І, яблуком поцілені, вони
Біжать на верх шумливої сосни.

Горіхів жовть незмивно пальці сплямить,
Гіркавий смак і золотава мідь
У пам'яті моїй повстануть снами
Щасливими моїх дитячих літ:
У нас горіх під домом ріс; затамив
Я досі шум могутніх верховіть
І радощі усі мої дитинні
В твердім його заховані лущинні.

Дзижчання бджіл і їх тривожний лет,
З сухих губок гризького диму смужка, —
Все відпливе. Днів бурштиновий мед
Спливе в таріль і необачна мушка
Із медяних не вирветься тенет;
На воскових розсипаних окрушках
Присяде пах вечірніх конюшин,
Одквітлих лип і сонячних долин.

У кошики обтрушене галуззя
Складе вантаж солодкотілих груш
І яблуні увільнені порушать
Своїм гіллям. У яблучний м'якуш,
Насичений проміннями, ввіссуся
Жагою уст, і з ніжністю торкнувся
Налитих слив, запилених блакиттю
Погожих днів, що промайнули миттю.

Достиглоste передосінніх днів,
Де юністю задумані походи
Причаляють до творчих берегів
Спокійних дум і владної свободи,
Де кожен рух — довірений, де зрив —
Простий, як стріл, що ціль свою знаходить,
Де дні міцні, і храм життя — не сон,
А довгий ряд увінчаних колон!

Блакитних мрій тендітний пил обтерши,
Мов з овочів, візьми тоді, вкуси

Солодкий плід майстерности й довершень,
Хай відпливуть буденні голоси;
Ти ж серце все склади, як дар найперший,
На вітарі довічної Краси:
З суворістю, яскрава й дужа, встане
Вона тоді — і серця не обманить...

1936-7.

ДОЛЯ

Надійде день такий: гранітна постать Долі
На шляху виросте нескінченім твоїм,
Торкне твоє чоло і, присудом твердим,
Затримає тебе в своїм жорстокім колі.

Далеко: синь, вогонь, і заграви, і дим,
Червоний рев стихій, безкрай жаги і волі,
Та лиш свій зір жадний, вдалі, на видноколі,
До возу запряжеш, у шик у бойовім.

Коли почуєш ти, як, горду і нап'яту
Скоряє міць твою кам'яностопе фатум,
Як Гектором падеш, — душі останній крик

Пішли туди, де мчать шляхи, тобі не дані,
Та де прогуркотять колись ще, вір!, за грані
Комоні мрій твоїх, прип'яті до квадриг.

1937.

НЕПОВТОРНІСТЬ

Homme, tu es la plus belle
fleur du néant...

J. Delteil.

Покинь тривогу. Не гнівись. Не жди,
Схвильований, нічого й ні від кого;
Усе — твоє! Як хочеш — виходи,
Проходь собою вибрану дорогу.

Від днів вогню — своїх спрагнених губ
Не відривай — хай палить, неборний,
В його палку закоханий снагу,
Люби свою коротку неповторність.

І не гаси ні полетів, ні мрій —
Умій збагнути крізь щоденну сірість
Те, що тремтить в безодняві твоїй —
Твоїх спромог нечувану безмірність;

Бо зваж: життя готов ти перейти,
Шукаючи — до гробу від колиски —
Того, що сам безмірно маєш ти,
Далеке вічно і відвічно близьке...

1937.

ТИ

О єдина, сувора і ніжна,
У хмурні ці, задимлені дні
На лунких, світових роздоріжжях
Я молився тобі лиш, одній.

Поривався за тінню твоєю
І долинами, й горами біг,
І душі полум'яну керею
Підстеляв я під ноги — тобі.

Крізь хуртовини, крики і брязкіт
Я гукав невимовне ім'я,
І благав, у єдиної!, ласки,
Але знаю вже добре, що я

Не дістану нічого задармо, —
Все почислить мій лютий Бог,
За слави жорстокої мармур,
За хвилини палань, за любов,

І за гордого серця прибої,
За ненависть мою, і за гнів,
І за все, чим, сп'янілий тобою,
Я впивався, страждав і горів.

1936.

РОЗМОВА З УЯВНИМ ДВІЙНИКОМ

Так ро́ків буряних таран
Бив нас нестямний, ошалілий,
В крові щоденних наших ран
Ворожі напувались стріли,
І кожен з нездобутих днів,
У вірш нескованих, як змора,
Блукав за нами і поїв
Нас жалю чорного докором:
Шлях, непротоптаний ніким,
Тоді ще далі даленів нам,
І грім задиханий над ним
Нас накликав наказом гнівним;
І чуйно поривались ми —
Згучали збуджені простори
Поривним вигуком сурми:
Вгорі трагічно гасли зорі,
Імла тулилася до трав...
Так виростали ми, не в тузі,
Твердих навчаючися прав —
Добу стрічати криком мужнім.

Мовби пірвав їх бурелом,
Дні відплили, й великі, й марні,

Але серця нам обидвом
Вогнем ярилися бунтарним.
Бо заворожені вони
Були усім і все, без міри,
Щодня неслись, мов буруни,
На скелі смутку і зневіри; —
Коли ж їх відштовхало геть,
Запал, ти знаєш, не холонув:
Вони зривалися — вперед!
З новою силою розгону.
Волосся вітер зісував
На скронь розпалену, мов гриву,
Ще непромовлені слова
На губах запікались гнівом
І стиск сердитої руки
Шукав шерсткої рукояті,
Щоб рубом блискавки різким
Вузли прокляті перетяти.

Дивлюсь, як зір твій під чолом
Не вицвів, а палає дужче,
Щодня стрічаючись зі злом
І виглядаючи будуще,
Як на бліде твоє лице
Лягли завзяття гострі риси,
Мов накарбовані мечем,
Що все при боці в тебе висить,
Нехай лише в уяві — що ж,
Аби лиш вихор раз повіяв,

В обличчя бризнув град і дощ,
А здійсниться залізна мрія,
Тобі при боці забряжчить —
Нещадний знак погуби й кари
Всім винним, і ніякий щит
Важких не стримає ударів!

Під крилами одних тривог
Ми зустрічати вчилися разом
Нечасту — радість перемог
І частий — біль гірких поразок;
Так життєва нам твердла міць
У грі невдач, боїв, довершень,
Тепер, коли чорніша ніч,
Ми в лаві виструнчилися першій:
При нас нахмурено стоять
Суворосердні наші друзі,
А навкруги на полі чад,
І ворог в чорнім харалузі.
Ударом дужої стопи
Дуднить об камінь, щораз ближче,
Щоб межові свої стовпи
Вкопати в грань, на тому місці,
Де стоїмо тепер.

Щодня

Так живемо, стягнувши ремінь,
З рукою на узді коня,
З ногою в витертому стрем'ї,
(Про це я говорив уже:

Неважне, що вони уявні!)
І комонь порскає, ірже,
Звитяг вичікуючи славних.
Але даремно в сизий дим
Ми зір напружуєм до втоми —
Лиш чути: накликає Див,
І дише глухо невідоме...

1937.

СУЧАСНИКАМ

Йдемо назустріч дням. Яка ж судила Доля
Дійти нам на межу жорстоких наших мрій,
Яка волошка й мак з потоптаного поля
Нам блюзи заквітча? І суджений який

З нас жереб кожному, хто, ніжністю не впившись,
В далеких прочувань заслуханий луно,
Кому невтишно б'є важкою кров'ю живчик
І блиском протина хмурну далечину

Сердитий привид днів, що, нам рвучи волосся,
Навколо пронесуть свій навіжений рев
І, небо колючи коріннями дерев,
Проріють землю знов і знову щедро зносять?

Для нас, що сторожко зростаєм, без оман,
Кому рамена час щодня залізом чавить,
Бійцям між зривами й ударами двома,
Даремна лагода зрадної тиші. Навіть

Розквітлий вишнею дитячий теплий сміх
Не втихомирить нас, суворих і нещадних, —

У скроні б'є завжди той самий крові біг,
І гострозорости ніяка синь не зрадить.

В незборній грі уяв, задихані, щодня
Ми тиснем до грудей свою невидну зброю,
І кожному із нас така тепер чудна
Висока синява достиглого спокою,

І промені ясні, і сколих сонних віт,
Даремний аромат долонь м'яких і ніжних,
Коли в далечині нам тільки пил і піт,
Під небом димним шкур натертих запах млісний,

І втома на шляхах, і обрії в огні,
І спрага навісна, що в'ялить горду волю,
Й затяті щелепи, й очей гарячих гнів —
Істота, вся в простір напружена до болю...

Кому з нас суджено крізь бурю і крутіж
Неторкнутим пройти? Кому з нас буде дано
Знов винести тавро вогню та гурагану
На спаленім чолі і, розгубивши скрізь

По зораних полях своїх мільйонних друзів,
Підняти й понести зім'ятий боєм стяг
Їх слів і їх бажань, завмерлих на устах
В несповненій жазі, у недопитій тузі?

1937.

Дні і роки ринуть невгомно,
Наче квітка будеш ти рости:
Час надійде — і страшну долоню
На чолі своїм почуєш ти.

Серце, може, й не здригнеться навіть,
Встигне ж бо його налити вщерть
Днів злоба й роз'ятрена ненависть,
Над життя сильніша і над смерть.

Та приспати серця не научиш, —
Вдарить час твій хижо: й не проси!
Все ж таки уста свої жагучі
Ти йому, коханцеві, даси.

І тоді, як далечінь багряна
Спалахне — грізного неба гнів, —
Ти повстанеш, може, — друга Жанна,
Юне серце змучених полків.

Стан стрункий і яснозорі очі,
Понад обрій вдивлені кудись,
Меч, прип'ятий на бедрі дівочім,
Світлий стяг, настромлений на спис:

Так побачать у поході лави
Віри знак і дівчину свою,
І війне над ними подих слави,
Подих слави — крилами в бою...

Та не мрійні береги, не квіття
Припаде кінноті до підків,
В очі — чорний вітер лихоліття,
Крик і брязк розгуканих степів;

Завирує світ, життям закрутять
Вихорі, заблісне небосхил,
Знов запахне тьмяно кров і рута,
Мертвий чад руїни та могил:

Над страшною схилишся землею,
Пустарем, ляннішим від пустинь,
Щоб її скривавлену лілею
На щиті підняти й понести.

1937.

ТРИ ВІРШІ

Ти не лукавила зо мною...

(Т. Шевченко: „Доля“)

Шалену ведучи ігру,
Тебе все чую над собою
І кола я не розірву
Своєю гнівною рукою.

Стою з розпаленим чолом
У зловорожості хуртовин
І затискаєш ти вузлом
Свого немилосердя брови:

А я ж бездумливо тобі,
Зрадливій, часто довірявсь так —
І що ж! — пізнав лиш груму біль
І рафіновані лукавства...

Яка несамоविта гра!
Як серце кидається, злиться! —
Ні, ти не мати, не сестра,
Ні, — ти розлючена вовчиця:

Ти не поступишся й на мент.
Тебе нічим не упросити,
Я вирываю кожен день
Із клів затиснутих, неситих,

І в безрух віч твоїх пустих
Вдивляюсь марно; не збагну я,
Стоїш передо мною ти,
Як нерозгадана статуя:

На тлі затягнутих завіс
Твоє мовчання леденіє,
І опускаєш все важкіш
Свої неублаганні вії.

II.

А ти пречистая, святая...

(„Муза“)

Тебе не кликав я ніраз —
Сама ти йдеш за мною далі,
Сама ти натягнула каск,
Прип'яла ремінці сандалів,
Така наївна і чудна —
Малюнок з давнього журналу —
Ну, що ж! Як захотіла — на!
Долоню дружню, і не жалуй,
Не нарікай тоді, коли,
Десь на шляхах далекосвітніх,
В густій блукаючи імлі,
Ти ноги обтовчеш тендітні...

І зблідне віщої зорі
Проміння, над чолом нависле,
Що крізь одчайні пустарі
Веде мої пориви, мислі,
І, може, як загасне, ми,
В руці зорю піднявши мертву,
Ітимем далі вже сами,
Лиш в себе вірячи уперто.

III.

А ти задрипанко, шинкарко...

(„Слава“)

Ти, груди випнувши, пливеш
В легкім, прозорчастім хитоні
І ноги з-під пливких одеж —
Як дві наструнчені колони,
І тьмяного волосся сплет,
І повна мармуровість тіла,
І не хода, а напівлет —
Недармо ж вибуялі крила
Розбурхують уяву...

Так,

Безумних мрій моїх владарко,
Угору стан твій вироста
Крізь снів моїх уявну арку.
Та знаю: п'яних уст жагу
Своїм заслинивши коханцям,
Їх на розстайному шляху
Самих покинеш ти уранці;
Навіявши шалених снів.
Про лаври й сходи мармурові,
Чоло, яке вогонь спалив,
Вінком увінчуєш вербовим...

А все ж, а все ж, а все ж таки
(Чому — цього не зглибить розум)
Полонить серце і думки
Твій віддих, твій крилатий пошум,
І, в шат розвіяних наміть
Палкими впившись устами,
За кроками твоїми вслід
Я пориваюся без тям.

ЩОДЕННЕ

Так серце накипа. Щодня сильніше, дужче,
У стисках жілавих ненависти і зла,
І ореол сузір горить тремтінням злющим
Вгорі, над мармуром поблідлого чола.

У їх іронії тим болючіше, скорше,
Встає потворна суть. Знесиленим думкам
Свідомість зомліва. Лиш підсвідомим скорчем
Затяті щелепи змикаються, мов брам

Скрипливі засуви, щоб крик одчаю й болю
Із викривлених уст не вирвався наверх,
І серце, що свою пізнало марну долю,
Крутіж злосердних днів, спіймавши, не роздер.

Так зустріча воно любови слово зрадне,
Безправства, гвалту, мсти озлобленої вир,
Зневаг їдке жало, брехню ворожих вір
І, в міді ковану, ворожих прав нещадність,

Коли, набрякнувши упертістю натуг,
Триває волі зрив, причавлений ногами
Над берегом зусиль, і п'яний посміх хама
Обслинює усе, що виростив твій дух.

Та серце учиться в своїм немилосерді
Пізнати наскрізь жах, тривогу, розпач, біль
І — не прийняти їх, як ринуть звідусіль,
Щоб звоєм сумнівів скорити і роздерти.

Над ними, в гордості, яку опроменив
Жорстоким привидом вогонь безумних марев,
Ширяє звитяжно у пурпурі роз'ярень,
Сильніший над усе, твій непокірний гнів.

1938.

НЕВГАМОВНІСТЬ

Клякни при джерелі своєї туги
І пий її невичерпаний струм,
Впадуть високі, хмаролетні смуги
Минулих днів на твій кленовий сум.
І ти, вповитий тінявою синню,
Навік покинеш непотрібний гнів
І всю тривогу нерозважних днів
Даси тоді розважному терпінню.

З минулого усі свої діла,
Хвилини всі, розгублені в тривозі
Те все, що ти, схотівши, подолав
І те, що ти покинув подорожі,
Згадаєш знов, збереш усе водно,
Із дна глибин порушених покличеш,
І кожне слово, сказане давно,
Повернеться, тобі загляне в вічі,

І спогади, розвіяні, мов дим,
До тебе знов із забуття прилянуть,
Отруйний жаль з докором мовчазним
Брестимуть за тобою безупину;

Пристануть рядом дні твої, бліді,
Мовчанням будуть їх уста затяті,
І перед ними зважиш ти плоди,
Що маєш їх, і що їх міг ти мати:

Тремтіти буде скована душа,
Жорстока буде туга та, нестерпна,
За всім, за чим колись ти вирушав,
По що сягав, та дбодна не дочерпав,
За втіх вино, яке ти жадно пив
І відсував, щоб по нове сягнути,
За смілість дум, жадань твоїх і слів,
Безумних мрій, погашених, забутих,

За все, що брав собі ти щедро сам
І прагнув ще, нічим незадовільний,
Ще уст — твоїм пожадливым устам,
Ще простору — твоїм легеням сильним,
Нових тривог, великих хвилювань,
Душі твоїй поривів хуртовинних,
І захватів, і гіркости оман,
Осяяних упоєнням хвилиним...

Схвилюваний оглянешся назад,
Де сам себе ти щедро розгубляв так,
І боязко думки всі затремтять: —
Чи ж досить ще залишиться на завтра,
Чи встане ще міці та жаги
Прийдешнє дочервона розогнити

І бути все поривним і тугим,
Як буйнодухий, невгамовний вітер?

Отак своє проглянеш ти життя,
І дні твої на терезах повиснуть:
Повстанеш — сам нещадний свій суддя,
Та приймеш ти з усмішкою свій присуд,
Лиш серце, серце стиснеш ти строгіш —
Хай, досвідом терпінь своїх багате,
Воно вже більш так щедро, як колись,
Скарбів свої безтямно не розтратить!

1937.

ВІТЕР НАД ПОЛЯМИ

Поля замовклі сплять, отави обважніли,
Набухли вогкістю прогнилі кучми стріх,
Спливає пара з них і, поскладавши крила,
Промоклі ворони спинилися на них;

Прорізаючи млу, пливуть їх крики хриплі
Крізь монотонний шум безкрайого дощу,
Злий вітер раз-у-раз зривається, не вщух,
В дерева різко б'є, з галуззя краплі сипле,

І далеч подувом проймає звитяжним,
Зриває на шляхах листки з берез та кленів,
З ostrішків у полях своїм крилом шаленим
Розкидує, мете снопами пізніх жнив.

В маленькі вікна хат вдаряє хижий вітер
І слухають його, під ясеновий скрип,
Слотою загнані в хати задушні, діти,
Змарніле квіття чол туляючи до шиб.

Переїде часом хтось у підраній вереті,
Десь віз загублений болотом проповзне,
І що — скажи тепер, замріяний поете! —
Що діяти тобі? Чи снити про ясне

Бездонне небо, синь на сонячному півдні,
Де гострі обрії, де чиста далечінь,
Де олеандрів цвіт у синяві погідній
І злото помаранч — не верби, не полин,

Не будяки сухі на похмурній землі цій,
Під небом, що звиса безбарвне і пусте,
Де тільки синь очей дівчаток блідолицих
У ліп'янках курних задумано цвіте?..

Там часто, як село огорне тьмяна сонність,
Підкочуєш штани і в дощ виходиш ти;
Хапаючись за тин, чалапкаєш босоніж:
Щенятами зпід ніг болото дзявкотить,

В обличчя б'ють різкі, невидні майже, краплі,
Обкутує тебе розхляпана слота,
І скоро на плечах, водою пересяклих,
Сорочка ліпиться до мокрого хребта.

Проходиш, за село. Там сіре пасовище,
Худоба, у рядно закутаний пастух,
Схиляється верба, а десь на сході, нижче,
Надобрійна стяга — затертих кілька смуг,

Що в сірині імлі нічого й не розрізниш —
Світ в собі замкнутий, і навіть дальній шлях,
Що пробіга кудись, мов чорна риса близни,
Прорізана на цих розгублених полях,

Нікуди не веде, у балці зупинився,
Що й не доглянеш де — скрутився він і щез
У недокошених, побитих вітром вівсах,
У близькій далині заімлених безмеж...

Там стій, ковтаючи зневіру з чорним боєм,
П'ючи свідомости отруйної напій,
Що тут не зміниться нічого, і ніколи,
Що завжди простір цей, до жаху мовчазний,

Стоятиме отак, незмінний, і даремно
У дарі кинуло б ласкаве сонце жмут
Живущих променів на цю трагічну землю —
Сценар безрадісний той самий завжди тут

Залишиться, нехай і світлістю ясною
Замаєсний — і що ж? І чим утишиш ти
Бурунну каламуть твого неспокою,
Невстояного в днях задуми й самоти?

...Межею ідучи, зривав ти б, може, квіття,
Ті квіти польові, які ти полюбив,
І маки бризнули б завітним багром літа,
І в далеч відплили б волошки голубі;

Та, в полі запахом їх милуючись млявим,
Хіба лиш власну тінь тремких думок і мрій
Ти оплетеш вінком величності і слави,
Сплітаючи його в іронії своїй?...

— А все ж, а все ж таки, блукаючи імлою,
Ти їй не віддавай свого серця; вір,
Що встануть ці поля знов площиною бою
Й розхилить пашу знов ненаситний простір,

І знову зареве він пориком голодним,
І що, протявши млу пробуджених безмеж,
Перейдуть знову дні в нещадному поході,
Потопчуть на полях коноплі, льон, овес,

Стіжки незвезені і картоплиння вбоге —
Щоденний марний хліб, важкого труду плід —
І, глибоко, до ос, встрягаючи в дороги,
Колеса ковані нестертий лишать слід:

І підеш по шляху, в болотяних обмотках,
І ті з села — також, націлений у млу,
До смерти зморених, із віддыхом коротким,
Будити навкруги приспавий відгук лун,

Орати наново ці ниви, перелоги,
У землю приспану вгризаючись, мов кріт,
Як сонце — хай воно від жаху затремтить,
Як похмурна слота — хай вступиться з дороги,

Хай вітер рознесе її — та не такий!
Щоб свиснув, прогудів, шмагнув вогнем по віях,
І порозкидав геть, у небуття розвіяв
Лаштунки вбогі ті, призначені для дій,

Що їх ти, бродячи гливким розлогом піль,
Просторами, що вкрай набрякли дождиком,
Визорюєш у млі тих днів, що серце ранять,
Що глибом борозен розорюють твій біль...

Вертаєшся. І знов в обличчя мокро хляпа,
Болото бризкає, захлиснуло дощем,
А в серці сумніви, які сам роздряпав,
Нестерпні: ну — і що? Коли ж? І скільки ще

Боїв тих, поривань, що їм прогуркотіти
По цій землі? І що — як не повстане знов,
Як знову прошумить даремно хоругов;
Як знову просурмить беззгучно хижий вітер,

І все залишиться так, як давно було?
— Де знайдеш ти слова, одне хоч слово, рівне,
Щоб висловити ним своє прокляття гнівне,
Яке б твою любов даремну прокляло?

1936.

ПОВОРОТ

Вернувся я назад до рідних піль.
За мною вже стрімкі верхи Тоскани,
Та ренесансу сонячного хміль
Ще досі серце ошаліле п'янить.

Тут — неба муть. Оголена стерня
Кінчається без сенсу у просторі,
Даремно зір по обріях гая,
Даремно там шукає він опори.

Чекаю. Бур. Тривожних громів. Злив.
Вони прокотяться... Та чи ж полишать
Свій слід у млі сполосканих ланів,
Чи, може, знов неповорушна тиша

Покриє все, туманом омота,
І вийду я блукати по безмежжі,
Як все: самотній, мовчазний, щоб там
Своїх поривів будувати вежі,

Різьбить на них своєї слави герб,
Свою правицю простягати мужню...
Стою — цих піль трагічний кондотьєр,
І чую: ноги у чорнозем грузнуть.

1935.

ГЛИБ

Трагічна марність слів! Коли в гарячці лютій
Проривами гримить напруженість важка
І горло кожна мить задихана стиска,
І очі залива іржавим пливом муті,

І крові злісної, ображеної крик
Грюкоче все сильніш, свій струм рвучкіше котить
І, в вузол п'ястука затиснутій істоті,
Б'є пульсу гнівного ямбічний маятник, —

Ти чуєш, як вони, зірвавшись з синіх губ,
Спадають ранені — і інших слів не кличуть
І, мов в Ахіллеву прип'яті колісницю,
Волочать за життям свій онімільний труп...

Так ринуть дні твої. Всіх злób ворожих дóдна
Ти вихилив питво, пізнав їх чорний глиб,
І зуби сціплені щоденний згризли хліб
Твого гніву й мсти — і ще душа голодна.

Та жадно пізнає: від слова дужчий чин.
В п'ястук твердий її стискають дні не даром,
Щоб міг піднятися він на удар ударом,
Як виплеск глибини, нестриманий нічим.

Так кров свою ятриш, пропалюєш вогнем ти,
Палкою їддю днів, що мозок рве і їсть,
Ховаючи душі обвагітнілий зміст
Під слова сплющені, убогі орнаменти.

Далеким відблиском негловтаних навал
Встають вони, бліді, не досягнувши глибу,
Де, серце вихрячи, бунтарський стигне вибух
В суворій німоті — бо більший за слова.

1938.

ЗНАК ГРИФА

У цю добу, що кридею гримить,
У дні брехні, і мсти, і зла, й безправ'я,
Коли ще їх на постументі ставлять,
Коли від бунту серце бурунить, —

В цей гнівен час, у цю злосердну мить,
Мої уста жорстокість бою славлять
І грифа знак, не голуба, обрав я,
Щоб окрашав мій гордовитий щит.

На львинім тілі — голова орлина,
Так повстає, назустріч хуртовинам,
Той птахолев, мого ордену знак;

Ударом крил і криком войовничим
Стрічає він, не знаючи що ляк,
І сик злоби, й криваві вогневиці.

ХОЛМ

1.

Все впéргіша й довша
Стає боротьба,
Ляхи — від Мазовша,
Від сходу — орда.

Впав збурений Київ,
— Де ж меч твій і щит?
Ще блиск панатії
З Холму́ лиш блищить.

На варту окраїн
Там скликує ріг,
Данило збирає
Синів трьох своїх:

Зійшлись удолині,
Шумлять корогви,
На багрі і сині
Чуд-грифи й леви.

Зриваються коні,
Копитами б'ють,
Куди до кордонів
У куряві путь?

Немає вже стриму —
Туп чорних навал,
І меркне від диму
Небесна емаль...

А там, де плещеться води
Під подувом хвиляста смуга,
Списи монгольської орди
Виблискують потойбіч Буга.

Ті, що лишилися там живі,
Схиляють плечі над плугами,
І сіють просо татарві
Із гостроверхими шапками.

Там виє зголоднілим псом,
Блукаючи простором, вітер,
Там напувають кумисом
І кажуть смак його хвалити.

Звідтіль лиш часом, уночі,
Проб'ється хтось уплав крізь води
І довго, з жаху тремтячи,
Сказати слова він не годен.

3.

Тут, на межі прапрадідних окраїн,
Де слави слід старої ще не шез,
Він став стрункий, одна з найперших стеж,
І з княжих башт він зорить у безкрає.

Він не забув, він досі пам'ятає,
Як гомонів простором брязкіт лез,
Як захід слав кривавий блиск пожеж
І як удар кришився Бурундаїв.

Ще не скінчилась лиховісна гра;
Але, як древнє, випнулась гора,
Вершки дерев гойдаючи на вітрі,

Над ними веж каміння вироста
І пружиться їх горда висота
Над лядську зраду і монгольську хитрість.

1940.

КЕНІГСБЕРЗЬКИЙ НОТАТНИК

1.

Від моря сивого прибій,
За буруном бурун,
Розносить подув вітровий
Пісок із білих дюн.

Ударив перший пінний вал:
О моря гнів і рик! —
Вітає вранішній причал
Різкий чаїний крик.

О мандри далечню морів,
Розливом бурних вод! —
За вас віддам я все: свій спів,
Свій спів віддам стокрот.

Щоб тільки синяву очей
Поїв довік простір,
Вночі ж на серце щоб з-над рей
Спливала туга зір.

Цятки недомальованих хмарин
 На синяві, до обрію налитій,
 Спинилось сонце в вишині, і вітер
 Нечутно пропливає далечінь.

Де — межі моря і людських хотінь?
 Ось промайнула чайка по блакиті:
 Прижмуриш вії — і не зловиш миті,
 Несхопної, як перелетна тінь.

Далеко десь шиплять неситі води,
 Все ближче гук бурунний їх надходить
 Крізь суходоли й світові моря;

А тут — рукою у піску сипкому
 Перебираєш золоть янтаря,
 Із мушкою, захованою в ньому.

1940.

АТЕНА

Крізь димом вижерту блакить,
Що знов віщує кров і біди,
Глянь, Діва панцирна блищить
Зміїним золотом егіди.

Вона, у крутежі навал,
Сама закохана у війнах,
Аресовий стрічає шал
Незрушно-строга і спокійна.

...жду страшних ночей...

Л. Українка.

З румовищ і вогню свій скарб найбільший —
правди,

Озлобленим богам не відданий на мсту,
Від свого вогнища, відходячи, забрав ти
З собою, і несеш крізь стужу і слоту.

Позаду посвисти, якісь охриплі крики,
Чужі слова в устах, розчавлені серця,
І зловорожий гнів, такий, як твій, великий,
Що стрінеться з твоїм, зчепившись — до кінця.

Та, крізь туман і дим, щораз певніше, ближче,
Зривається, встає — о, добре бачиш ти! —
Над катаклізмом днів, над чорним бойовищем,
Високе полум'я єдиної мети.

І ждеш страшних ночей, глухих ударів криці,
Твердих, як серця стук, — ти їх так довго ждав! —
Аж перетнуть простір тридзобі блискавиці,
І гнівний рев стихій, і Альказари слав.

КРОК ДНІВ

Крок днів приспішений. Знялись
Призначень лиховісні крила,
Мов тінь важка на видноколі;
Це міра мір земних сповнилась:
Все, пророковане колись,
Уже здійснюється поволі.

Зціпи безжальне серце. Так!
Слова в рядах перемештровуй.
— Як гураганить в скронях кров'ю
Рин передчуваних атак!
Ось глянь крізь дим залізних воєн:
Б'є крильми Ніке, п'яна боєм.

В обличчя, вітре дужий, вдар —
Ввесь гльоб стисни в сутугих кóрчах,
Крізь попелищ незгаслих згар
Шляхи для молодих народів —
Встає ж це сила формотворча,
Страшна нестриманість походів.

Спалахує з безодні лон
Давно народжений вогонь,
У захваті мільйонні іскри
Вибризкують назустріч зорям:
Як коням, роздуває ніздрі
Античний подув Чорноморя.

Хаос, румовища держав,
Нема ні пристані, ні дому, —
Ще лиш Атенин спис ясніє,
В дорогу кличе невідому.
Бо знову жданий час настав
Перетворяти в дійсність мрії.

1940.

ПЕРШИЙ ВАЛ

нотатник емігранта

(фрагменти)

Жовтневих днів пожовкле листя
Вже осипається. Дощем
Позмивані асфальти міста,
В обличчя хвиськає бичем
Докучна мжичка. Мокрий комір
Піднявши вгору, в млу і дощ
Іти так, у безлюддя площ,
У місті, досі незнайомім.
Вже вечоріє. Вартові
Відмірюють на бруку кроки,
І повертаєшся, й неспокій
Думок шумить у голові.

Алей підстрижені тополі
Туман у сірих меланхолій
Повісма огортає. Йти
Так на світла блідих ліхтарень
Крізь вечір цей і повз каварень

Веселі шиби, і нести
Самотнє серце. Надаремно
Воно шукатиме тепла —
Його проймє холодна мла,
В чужого міста прірву темну
Воно, одчайне, пропливе, —
Брестиме по завулках сонних,
Невговтане і невгомоне,
Те серце дивне, що живе
Поривами своїми й снами,
Що дійсністю для нього є,
Що, спрагнене, з жагою п'є
Міражі власної нестями...

Чудні самому цих рядків
Імлисті настрої психічні...
Еміграційних вечорів
Всю перечулену ліричність
Приносиш так додому. Там
Знов самоти тупі години,
Коли розгубленим думкам
Не знайдеш тягу. Щохвилини
Вони звертаються туди,
Де рідні, де знайомі речі,
Де, в присмерках таких блідих,
Так любо зустрічати вечір
При чайнику гарячим. Книг
Ждуть там сторінки нерозтіті
Й дитячі теплі рученята

Над клаптиком паперу: їх
Найважче з усього забути:
Волосся янгольського жмути,
І очка, й безтурботний сміх
Встають у спомині твому...

Так мариш ти про тихий порт, —
Та, на розстаї віковому,
На історичнім шляху орд,
Свого не збудуєш дому.

Хіба курінь поставиш ти,
Скупою стріхою накритий,
Але й у ньому дорости
Не зможуть у спокої діти:
У ніч якусь ударить вітер,
Все рознесе, все спопелить,
І вранці вирушиш у світ,
Узявши свій убогий клунок,
З добром, що склав ти швидкоруч;
Там пий терпкий вигнання трунок
І спрагу вижидання, й муч
Себе непевністю... Це перші
Ті дні, без праці ще, коли,
На кріслі при вікні опершись,
Ти стежиш краплі, як по склі
Спливають, і коли, зумисне
Звільнивши нерви від напруг,
Ти слідиш їх реакцій рух
На пережите все колишнє

І на теперішнє... Та дні
Короткі це пролинуть скоро
І ти їх зітреш, так, як порох
Стирають краплі на вікні.

Тоді зненавидиш самотність,
Нових шукатимеш друзяк
І, сам до дотепів охотний,
Кусливий станеш, мов будяк.
Ось — гурмою надходять друзі,
Кімната оживає, блюзи
Скидаєм, загризаєм хліб
Із сіллю — не алегоричний
Хліб-сіль, але реалістичний
Убогий хліб та сіль. Коли б
Так інше що! — А то — закусим
Лиш для смаку, і враз кругом,
Голодні радуючи душі,
Капшук кружляє з тютюном,
Перетеребленим із зіллям
Святоїванським, чи якимсь
Хабазям іншим... Скоро дим,
Чад нікотинного похмілля,
Все огортає. Язики
Нам терпнуть скоро. Ми гарячі
Ведем розмови і сварки,
І на чотириногах, наче
Пророцькі Пітії які,
В чаду натхненному віщуєм,

Кордони валим, конструуєм
Нові держави, шкереберть
Перевертаючи сучасні,
Своїм тиранам самовласним
Готуючи погубу й смерть...

Енергія усе нап'ята,
І жвавість молодих друзяк,
І все неприспане завзяття,
Й філософсько-люльковий смак
(Той смак — то мудрощі, що мрію
Із дійсністю єднати вміють)
Динамізують і тебе,
Хоч ти волюнтаризму досить
І сам у власній психе носиш,
Так, що обійдешся і без
Чужого стимулу. Та вкупі
Якось усе воно зручніш
Світ здобувати й недоступні
Верхів'я досягати, ніж
Самотньо, в чорній каламуті
Рефлексій ритися, у суті
Того, що буде, є, було,
Що, зранене, не заросло,
У час, як дійсність, ще незборна,
Тебе тримає ланцюгом
На місці, і дарма кругом
Ти пориваєшся: потворна
Й ворожа повстає вона

І, в сумнівах, серед піднесень
І спадів, б'єшся ти щодня,
На днів своїх бурхливім плесі
Не випускаючи керма.
У діалектик історичних
Тоді ти поринаєш глиб,
Історіософічне-вічне
Шукаєш у хаосі діб,
Всіх визначень, всіх заповітів,
Страшної таїни стихій,
Що їх у теміні нічній
Ведуть вогні трагічних мітів
Назустріч катастрофам чи
Звитягам, й що, поривом крові,
Нестримно бурунять, як повінь,
На шляху греблі всі рвучи...

Майбуттю кинувши свій визов,
Ми шлем свій вогневий салют
Дням, опоясаним залізом:
Нехай ще дужче спалахнуть,
Хай гльоб струсне і розколише
Зудар непримеренних сил,
Хай, зірвані, впадуть завіси
Брехні всесвітньої у пил.
Все — лиш початок. Ми на грані
На варті стали самотні,
Аж знов розквітне в гурагані
Наш чин, народжений в огні.

.

Підводжу голову до шиби:
Світла вже погасають. Північ.
У пальці холодно. Та скрип
Пера чарує ще. Нерівні
Рядки виводить на папір,
Їх перекреслює, аж знову
Строфу він виведе готову;
Так міцно виростає вірш,
Так пульс відцокує ритмічно
Слова — ударами бійця,
Так вірш підводиться над ніччю,
В ворожі цілячи серця.
Наказ: ні вірша, ні удару
Не смієш схибити — затям!
Хай у добу вросте яру
Мистецтво, здійснене життям.
Ввесь жар ліричного сновиддя,
Ненависть, і любов, і гнів,
Постав перед обличчям днів —
Хай візьмуть буряне насліддя.
У хижім крутежі подій
Гори, люби, ненавидь — пий
Гарячі подихи, аж вдарить
У серце вихром бойовим,
І пісня над піснями — гимн
Прорветься звияжно під хмари.

.

1940.

ЛЮКСЕМБУРЗЬКИЙ ПАРК

Весняним парком каштановим, де
Мовчать статуї і сміються діти,
За чимось поспішаючи, пройдеш
Невважливий і, може, не помітиш
У переході зустрічів дрібних
Із речами, байдужими в ту пору...
Але пізніше, до циркулів та книг
Самотній повернувшись нагору,
Похилений над книжкою вночі,
Всміхнешся ти і, геть відклавши книжку,
Повернешся назад: нехотячи
Згадаєш ранок, тріпотливу низку
Хмарин рожевих, подуви легкі,
У вічності заблукані статуї
І немовлятка всміхнуті, які
Не знають навіть, що вони існують.

1935.

ПАНДОРА

У синяві надморських узбереж,
Напруживши грудей рожевий китяг,
Вона зросла, мов з алябастру лита,
У наготі прозорій, без одерж.

Тоді — дарів усяких щобезмеж
Дав Гермес їй, Аполло, Афродіта,
І скриньку зла, в коштовних самоцвітах,
Подарував підступно їй Завес.

Так виросла вона з-під рук Гефайста,
Прекрасний твір чудного бога-майстра,
Чаруючи усіх: богів, людей, —

Та, в божеську задивлений принаду,
Не обійняв колін їй Прометей —
Він відійшов, прочувши серцем зраду.

1938.

ВЕЧІР

Схилився вечір наді мною,
Тінь на чоло моє поклав,
І, над моєю головою,
Шумить, незірваний ще, лавр.

Немає хмарки на блакиті —
Яка невичерпна глибінь!
Я закохався в Афродіті,
Найкращій із усіх богинь.

Пройшли тисячоліття — жертва
За колісницею часу,
Вона ж одна, жива, безсмертна,
Перенесла свою красу,

І нині знов велична, чиста,
Ясної радості дитя,
Навчає про розумну пристрасть
Всепереможного життя.

1934.

ПРИСВЯТА

Ти Артеміда чи Паллада,
В античнім вирізьблена сні?
Яка непереможна влада
Твоя наказує мені?

Дивлюсь: холодна мармуровість
Вогонь прихований таїть,
У кожнім руху, кожнім слові
Ловлю його таємний слід.

Колись, давно, в гаю святому,
З вінком круг гордого чола,
Ти юнакові неодному
Розквіттям пристрасти цвіла:

Стояла ти в прозорім строї,
І, мов крізь ранішній туман,
Він пояском жаги палкої
Стрункий оповивав твій стан.

Над густолистими дубами
Одвічна голубіє синь,
І, все однаковій, тій самій,
У сутені земних святинь

Курять жертovníки, й незмінно
Стоїш ти, світла і проста,
І кличуть знов тебе, богиню,
Тобою спалені уста.

ПОВНОТА

Жара пропалоє знемогою,
Розкрилась дóдна синь,
Лиш дика груша над дорогою
Накликує: спочинь.

Не коливає вітер крилами, —
Ні леготу ніде,
На збіжжя жовтотканім килимі
Пристало сонце — жде.

Спинися, слухай невимовного,
Хай спалоє уста, —
Це літа стиглого і повного
Надходить вагота.

ВЕЧІР

Синьою смугою захід стемнів,
Понад яругою дим закурів,

В плесі відбилися осоки,
Тихо спустилися тіні згори,

Щедро розсипали на полини
Й перекотиполе зоряні сні.

Сходить невловними кроками ніч,
Слів недомовлених, серце, не клич!

ЛИПИ

О радосте, незглиблена, безмірна,
Невисловленносте тремтінь!
Мелодією запахів вечірня
Спливає тінь.

В безодню ночі липи оп'янілі
Свій виточили аромат,
Про містику таємних перевтілень
Шепоче сад.

У верховіттях зоряні краплини;
— Проминносте, не проминай!
Гармонія земних тремтінь хай лине
До теплих саяв.

ПЕРЕДОСІННЄ

Глянь, золоть, ледве вичутна,
Лягає на ліси;
Ах, серце, чуєш: кличуть нас
Далекі голоси.

Ховаючись за обрії,
Там где крило пожеж,
В барв полум'яних оргії
Ти знову спалахнеш.

ГОМІН ВІКІВ

Тирсою вкриті рівнини, за хмарами хмари блукають,
Громи над ними гарчать, вітер від сходу гуде,
В груди товче волохаті. Ген в обрій блакитний,
без краю,
Очі блакитні вп'ялись: тінь по просторах бреде,

І відпливає кудись... І немає межі тим просторам,
Від Танаїсу по Істр — димом цвітуть полини,
Важкоколоса пшениця хвилює до самого моря,
Росами трави блищать. Тупіт. Біжать тарпани,

Вплав переходять ріку і зникають... За ними
в погоні
Хижо свистять аркани; коні копитами б'ють,
Шнури гризуть шкурятяні... Їх очі від крові чер-
воні.

Вітер іржання несе, — болю розвихрений жмут.

Степ цей скородили здавна дубові плуги кіммерійців,
По запашних китниках їх чорногрові паслись;
Скити за ними прийшли, орачі і кобилодоїлці,
Стиг їм у повних діжках димом пропахлий кумис;

В сагайдаках колосились їм стріли із жовтої міді,
Пружні тятиви у них все під рукою були, —
Лячно ж було навкруги; андрофаги, страшні

людоїди,

Тіло здирали живцем, в грані, мов зайче, пекли;

А недалеко, за річкою, неври — руді вовкулаки:

Поночі в шкурах вони вовчих гарчали на нів,
З шатер своїх повстаних щось гукали по п'яному
траки,

Був, як лошачий їх сміх, тонко над плесом
дзвенів.

Десь ще (не знати лиш де) царювали жінки одно-
груді,

Охляп вони на коні вміли боротись списом;
Перемагали й найдужчих. І знав переможений: буде
Він посміховищем їх, нянькою, псом і рабом.

З півдня ж, де море і леготи віють з країн неві-
домих,

До берегів кораблі бог вітровий приганяв,
Люди виходили з них, кучеряві, смагляві, в шо-
ломах,

Мова чужа в них була, солодко спів їх звучав.

З глеків вони тонкошіїх густу наливали оливу
І пурпурове вино — струмінь веселости й снів;

Світ був розкритий для них, світ великий, —
і навіть, о, диво! —

Білокамінних вони вміли різьбити богів.

...Так проминали віки. Не верталися. Тужно і важко
Серце товклося німе. Вчилось воно і собі
Меч застромляти двосічний у пруття вербового
в'язку

І перед ним на вогонь кидати жертву в мольбі.

Серце ж самотнє було, а круг нього, зі сходу на
захід,

Сонце крутилось щодня, гнівно жалило вогнем,
З неба стобожого крикали криком драпіжливі
птахи, —

Рвало щось серце в шматки, лютим шмагало
бичем.

Поночі ж вийти було: від ріки тихошумної подув,
Таволга в пільмі тремтить. Душно... Розпалена
скронь,

Зорі блукають по небу і сплигають тихо у воду,
Птах стрепенувся у сні... кликнув — і вклався
на сон...

Так зупинитися у теміні, ждати і слухати ночі,
Душу полонить жага, туга незнана якась;
Луни далекі ідуть, у просторі щось глухо грюкоче,
Сняться невиснені сні, сниться майбутнього час,

Сняться походи, пожежі, безмір'я, розкриті
наостіж,
Клики ворожі якісь, люди з мечами, чужі,
Гарби, насипані збіжжям, на межах — порубаних
кості,
Сонце ж — вовтузиться в хмар мутнобагряній
іржі.

Туп кровожадних віків. Виють, виють по-вовчому,
дико;
Страх обгризає серця. Темінь безоких ночей.
І не видати землі тій спокою, спочину довіку, —
В куряві димній її доля зникає з очей.

1939.



ДО ДРУЗІВ

Так дні нас вихрили і жерли,
Ті дні, що йшли назустріч війнам,
Так кожен з нас свій грізний жереб
Із власного шолому вийняв.

Навколо грюкіт, брязкіт міді,
Криваві заграви: так стрем'я,
Коли ми досідали сідел,
Доба тримала нам буремна.

Ось, на зотлілім бойовищі,
Де тавра випнулились могильні,
Встаєм: над нами вітер свище,
І вброни лопочуть крильми,

І, в час, як подувом гарячим
Б'є вихор лютий нас по скронях,
Підносим буряних призначень
Знаки, затиснуті в долонях...

О добрі, о незванні друзі!
Яка нас вікликала сила,
Яка неподоланна мужність
Серця нам міццю окрилила?

Яка наказує нам віра,
Крізь млу зневіри й безнадії,
Іти на ті стрімкі узгір'я,
Де стяг одвічний вогневіє,

Де ми свої туги вежі
Колись залишимо на грані
Для тих, що вирушать по межі
Ще недосягнуті, останні?

1938.

ДОБА

Свій час, добу свою ми визвали до бою,
Повстали, впали знов — і знову піднялись...
Назустріч нам плили гримітною луною
Залізні громи днів і лютий вітер ніс,

Мов з нетрів давнини, якісь охриплі крики,
І тьмяно в порохах смеркало сонце знов,
І під понтонними мостами хижі ріки
У каламуті хвиль котили трупи й кров...

Шипіли по ночах бризантні метеори,
Степами ринув рев, і, вибухами лун,
Зривались безвісті розвихрених просторів,
Де кидав нас і рвав полум'яний бурун.

Та так провіщено. Ось знов на давнім грищі,
Роздертим рукавом кривавий пил подій
Стираючи з облич, ми бачимо все ближче
Крізь вищербби руїн день неминучий свій.

Ще очі тьмарить мла. Та знаєм, знаєм: просто! ---
Над суходолами росте зловісна тінь,
Та нам, упоєним нестриманістю зросту,
Встає дороговказ із полум'я й хотінь,

І шарпає серця, і кидає на бурі,
І, в час, як кільчиться вже в скибах правда й мста,
Підносим на виття оскаженілих фурій
Щити гарячих чол і стиснуті уста.

...Складаю ці слова, руди важкі обломки, —
Хай перетопить їх в своєму горні дух,
Щоб перейшло життя крізь вири заверюх
І стріло без жаху новий вогонь світанків.

1941.

Шарль Бодлер

ЖИВИЙ СМОЛОСКИП

Проводячи мене, йдуть Очі ці вогненні,
Що, мабуть, Янгол їх магнетом прояснів,
Йдуть божеські брати, що братні і для мене,
Крізь діамантові розсипини вогнів.

Спасаючи мене від зла тенет всесильних,
Вони ведуть мене в Краси величний храм;
В них бачу слуг моїх, та я для них — невільник,
І ввесь корюся я живим там свічникам.

Предивні Очі! Ви, в містичному паланні,
Мов свічі, що горять удень. Їх багрянить
Жар сонця, та не тьмить їм сяєв полум'яних:

Вони вітають Смерть, ви — Воскресення мить,
Ваш гимн — душі моїй, пробудженій з могили,
Зірки, що сонце їх притьмити вже безсиле!

БУНТІВНИК

Сердитий янгол впав в орлиному розгоні,
В волосся невіра втиснув важкий кулак,
І крикнув, трясучи: „Навчу тебе законів!
Я — добрий янгол твій! Чи чуєш? Хочу так!

Бо знай; не кривлячись, ти всіх любити мусиш, —
Убогих, покручів, обмежених, дурних,
Щоб ти прослатися при приході Ісуса
Величним килимом із милосердя міг.

Така любов. Кажу тобі я: для обнови,
Для слави Господа горіти будь готовий,
Красу тих розкошів пізна душа твоя!“

І так, навчаючи любови, янгол мучить,
І б'є проклятого його п'ястук могучий,
Та окаянний все своє: не хочу я!

Леконт де Ліль

СОН КОНДОРА

Ген, понад сходами стрімчастих Кордильєрів,
Над млою, де орли ширяють махом крил,
І над шпилями гір, де з дна роздертих вирв
Прилив одвічних лав кипить кривавим виром,

Спустивши крила вниз, багряноперий птах,
Могутній і важкий, хмурної лінії повний,
В Америку вдививсь і в далечі безмовні,
І в сонце, що згаса в скляних його очах.

Від сходу рине ніч, там, де пампаси стелять
Під по́верхами гір безкраю далину,
До океану мчить, по берегах, оселях,
І смугу обрію вгортає неземну,

Замовклий суходіл лишає за собою,
Від піскових горбів, по схилях і ярах,
З верху на верх, вона, піднята на вітрах,
Жене вали свого великого прибою.

Як привид, на шпилі присів самотній птах,
Від нього сніг горить гарячим блиском крови,
Він жде там, аж його зловісне море зловить:
Воно ж бурлить, пливе — і вал його вгорта.

Південний Хрест підняв у глибині безкрай
Свій зоряний маяк на берегах небес,
Хропе з утіхи птах і крила простирає,
Враз шию випина, випружується ввесь,

Зривається, мете сніги суворі Андів,
І, вище від вітрів піднявшись, вгорі,
Над тінню чорною живущої зорі,
Дрімає в холоді, під помах крил гігантних.

Жозе Марія Ередія

КОНКІСТАДОРИ

Мов хижі кречети з-над костовищ пустих,
Що їм набридли дні недолі і наруги,
З Палосу давнього морці і волоцюги
Рушали, сп'янені жагою мрій палких.

Їх поривав металъ у жилах золотих,
Цвіли їм казкою Сіпангові яруги,
І дужий вітровій клонив до виднокругів
Чудного Заходу високі щогли їх.

Їм марилися дні епічні, довгожданні,
І фосфорична синь тропічних океанів
Міражем золотим їм чарувала сні;

Або, з-над глибини, на каравелях білих,
На схід незнаних зір дивилися вони,
Як, з моря впливши, над ними мерехтіли.

Еміль Вергарн

ДІЯЛОГ

...Стань сам для себе катом;
Утіхи мучити себе не відступай
Нікому іншому. Цілунок свій віддай
Розпуці. З ланцюга спусти свої прокляття;
Насилуй душу, — кинь на скель підводних гнів:
Сердець роз'ячених всі болі й зла — поборні,
Та що ж! Життя своє лиш той певніш оформить,
Хто гордістю його здушити захотів.
Закон для нього — біль. Та хто ж йому піддається?
— Так, хочу я собі придати ще терпінь,
Мов гнаний вірою старий християнин,
Що мучив сам себе — увесь вогненна трясця.
Я хочу випити страждання, наче їдь
Безумну і живу, страсти до дна журбою
Свої убогі дні, так, як далечиною
Стресає тужно дзвін, що в церкві гомонить.
Я заповнений тим дивним героїзмом:
Торкнутись хочу мук, свого болю вир
Із себе визвати, щоб присмирився звір
Убогости й тривоги, що в серці в'ється грізно,

Ніж кровожадности у біль встромити свій,
Щоб переможцем раз піднятись у хуртечі
Над марністю екстаз своєї порожнечі:

— Сам муч себе, жахай, собою володїй!
А далі: ворожнеч спокусних перелогі, —
Кремінні люди їх твердою міццю рук
Зорали; там шляхи, страшні, де чути гук
Ударних кроків їх, їх крики хижі й строгі;
Там, де на багрі скель, на полум'яній ржі
Горить вечірній час убивствами і кров'ю,
Крізь галузі сухі у захід пурпурово
Б'ють злочинів і сонць розжеврені ножі!

ГОЛОВА

Складеш ти голову на багрі ешафоту,
Заблисне хижо ніж, задзвонять дзвони з веж,
І крикнуть мускули, і буде для народу
Велике свято свят і блиск кривавих лез.

І пурпурні сонця, в сірчаній млі пожару,
Сонця і вечори, в карбункулах вогнів,
Ліричних злочинів своїх побачать кару
І — чи останню мить твій зір зустріти вмів.

Юрба, що зло у ній потворністю зміється,
Утишить свій бурун при гордості твоїй
І враз труну в крові, з твоїм блідим обличчям,
Мов мати, піднесе, колишучи її.

І, наче чорний цвіт, гріховна, де вогнями
У барвах блискавиць чудова стигне їдь,
Велична й потужна твоя не згине пам'ять,
Несхитна, як кинджал, що тіло бороздить.

Складеш ти голову на багрі ешафоту,
Заблисне хижо ніж, задзвонять дзвони з веж,
І крикнуть мускули, і буде для народу
Велике свято свят і блиск кривавих лез.

РАДІСТЬ

Ясних, погідних днів світанки полум'яні!
Земля тоді палка встає ще величніш
І збуджене життя так сильно пахне скрізь,
Що скаче з радости все, що живе, мов п'яне.

Благословен будь, зоре мій,
Що під старим чолом ти ще ясний такий,
Що бачиш променів тремтіння перемінне,
І, руки, ви за те, що в сонці тремтите,
І пальці, золоті від овочів, за те,
Що їх торкається, під муром при шипшині.

Благословенне будь моє
Туге ще тіло, що нестямно п'є
Рвучкі вітри і леготи бездонні;
Й ти, постате моя, з легеньми, які
Вдихають подуви, гірські й морські,
Що по світах блукають, невгомні.

О ранки тихої, святкової краси!
Сади, що тріпотять від тіней і палання,
І птахи, що до нас злітають з віщуванням,
І рожі, у вінку пречистої роси.

Як літня вишина злягає, повноспіла,
Люблю, дороги, вас, кудою та ходила,
Що долю всю мою носила з перших днів;
Люблю моклавини, лісів глибинь таємну,
І, підо мною, тут, до дна самого землю,
Де гріб моїх дідів.

Я — в речах навкруги, що в мене проникають,
У травах, у стежках, у буковому гаю,
В розливах вод, безтінних, осяйних,
Ви мною стаєте, бо ви в думках моїх.

Моє життя крізь вас простує на верхів'я,
Творю, і сам стаю усім, про що лиш снів я;
На обрії, що зір мій світлом напоїв,
Дерева в золоті — ви гордощі мої.
Як міць кори у вас — у мене воля вперта,
У праці днях твердих моя потуга твердла!
О рожі, як мого торкаєтесь чола,
Все тіло полум'ям цілунків тих пала,
Усе мені — краса, шал, пестощі, горіння,
Я світом оп'янів, помножуюсь існінням
У всім, що лиш мене осліплює в ту мить,
Аж серце сп'янене зривається й кричить.

Пориви ті міцні, і ніжні, і глибокі,
Мов би безмежжя крил тебе пірвало враз,
Коли відчула ти ширяння їх високе,
Людино, не сумуй, хочби й у чорний час.

Яке тебе тоді не захопило б лихо,
В натхнення дивну мить собі не промовчи,
Що ти зазнала теж, всім серцем тремтячи,
Солодкої, жахливої утіхи.
Що, засліпивши зір, твоя душа,
Істоту всю свою уплівши в міць єдину,
Тебе в цей світлий день, високу цю хвилину,
Підносить до богів на небеса.

Франсуа Моріак

Твоя суконка бджіл скликає ароматом,
Мов овоч вкущений, розтопаний сандалом,
Живім же радісно і ми життєвим шалом,
І тишею тих піль, де Пан приляг дрімати.

Мрій, що незрушена і вічна ти лежиш так,
З ногами врослими й простертими руками,
Що буревісними іграється хмарками
Волосся запашне твого листа.

Бджілки літатимуть з гудінням над тобою,
Не зрушить тіла й цвіркунів дзижчання,
І буде вічна кров твоя рікою,
Живущої землі нестриманим кружлянням.

Й. В. Гете

ПРИСВЯТА

Знов близитеся, постаті хитливі!
Уже стрічав вас млистий погляд мій.
Ловити вас, щоб знову не втекли ви?
Невже марі підвладний я своїй?
Багато вас; ну, що ж — такі, як вивів
Я вас із мли, ставайте, твори мрій;
В моїй душі щось юне і безкрає
Від подуву, що вид ваш обвіває.

Щасливих днів малюнки йдуть за вами,
І не одна виходить мила тінь;
З давно вже призабутими казками
Любов і дружба линуть наздогін;
Зростає й біль з незгаслими жалями
За бездоріжжям життєвих хвилин,
Переймануло й близьких тих немало,
Що щастя їх зрадливе ошукало.

Вже не почути їм моєї пісні,
А я складав колись їм перший спів!
Порозбігались друзі всі колишні
І звук пісень давно прогомонів.

Тепер юрбі співаю я, невітінний,
Та шум похвал мене не звеселив
І всі, кого я чарував піснями,
Якщо живуть, блукають десь світами.

Забута туга знов мене полонить
І рвуся я в глибокий духа світ,
Як арф еольських нерозгадні тони,
Мій тихий спів ширяє і бринить.
Я повний сліз, тремчу, душа холодне,
Суворе серце ніжністю щемить,
Те, що моє — далеко десь відходить,
А в зниклому — живий я чую подих.

Фрідріх Шіллер

БОГИ ГРЕЦІЇ

Ще коли ви світом володіли
І, в утіхи радісних танках,
Людство ущасливлене водили,
Дивні твори, зроджені в казках! —
Ах! Сіяла розкіш ще над світом,
Іншим, іншим все жило життям!
В час, як ще вінчали, Афродіто
Аматусіє, твій храм!

Як чудним поезії серпанком
Ще вгорталась правда, все було
Повнею життя налите п'янка,
І бездушне — то й воно жило.
Щоб життя ogrіти серця палом,
В благородство одягали світ,
Все — очам таємне розкривало,
Все — богів священний слід.

Там, де нині куля полум'яна
Крутиться, як кажуть мудрі всім,
Геліос у величі відрана
Пропливав на возі золотім.

Тут жили на скелях ореади,
В буку там було дріяд житло,
З урн шумливих чарівні наяди
Наливали піняве сріблѳ.

Лавр отой благав колись рятунку,
Камінь цей — Танталова дочка,
В цій тростині плакав сирінок лунко,
Філомели ж біль — з цього ліска.
Той потік поніс Деметри сльози,
Як за Персефоною лились,
А звідтіль Кітера у тривозі
Марно друга кликала колись.

До Девкаліонового роду
Ще тоді знижався рід святий;
Щоб здобути пірріянок вроду,
Син Латони брав пастуший кий.
І богам, і смертним, і героям
Усміхавсь Ерота дивний чар,
І богам, і смертним, і героям
В Алатунті сив олтар.

Ні суворість, ані зречень пута
Радости не тьмарили щодня;
Всі серця щасливі мали бути,
Бо щасливий був богам рідня.
Лиш краса була для всіх священна;
Бог кохався в розкошах нераз;
Там, де сором'язної Камени,
Де був Грації наказ.

Сміх дзвенів в святинях, як в палатах,
Для богів герої йшли на змаг,
На Істмійських вінценосних святах
Грюк возів котився до звитяг.
Вкруг блискучих вівтарів неслись там,
Хороводів радісні танки,
З чол спливало їм лаврове листя,
З пишних кучерів — вінки.

Тирсоносців жвавий клич „еввое“
І пантери в запрягу дзвінкім
Провіщали шлях перед героєм;
Фавн з Сатиром мчався перед ним!
Скоками менади, повні шалу,
Славили в танку його вино,
І веселі винарі скликали
Осушати в кубках дно.

Не ставав тоді кістяк страшенний
Перед ложем кликати у гріб, —
Випивав останній віддих геній
І схиляв погаслий смолоскип.
Навіть у Орку, царстві смерти й тіні,
При вазі внук смертного стояв,
І тракієць гнівливих Еріній
Тужним співом зворушав.

Тінь чекали радощі безмірні
Знову в Елізійському гаю,
Знов любов стрічала серце вірне,
А візник знаходив тінь свою.

Лін співає знов колишню пісню,
До Альцести тулиться Адмет,
Знов Орест вітає друга втішно,
Давні стріли — Філоктет.

Змагунів вінчали нагороди
На шляху трудящому чеснот,
Хто велике доконав — дохóдив
До богів, до їх святих висот.
Рід богів схилявся перед смілим,
Що життя для вмерлої просив,
І керманич бачить з-понад хвилі,
Над Олімпом — Близнюків.

Де ти, світе? Повернися, пишний,
Світлий віку повноквітних літ!
Ах! Лиш серед фей у краю пісні
Ще живе його казковий слід.
Посумніли вимерлі поляни,
І божеств для мене вже нема,
З образів живих, куди не глянеш —
Тільки тінь лишилася німа.

Поспадали геть усі ті цвіти,
Як північний вітер надлетів,
Мусів, щоб Одного збагатити,
Проминути давній світ богів.
По сузір'ї сумно зір мій водить,
Де ти, де, Селено, — покажись!
Я гукаю крізь ліси, крізь води, —
Ах! — позамовкало скрізь.

Несвідомий радощів багатих.
На своє величчя мов сліпий,
Сили духа він не хоче знати,
До мого ж щастя — нечуткий,
Навіть для Творця свого бездушний,
Як годинник, тупо він спішить,
Лиш законам ваги послушний —
Обезбожений цей світ.

Щоб родитись завтра знов, сьогодні
Власний гріб для себе риє він,
На одвічній осі у безодні
Місяць обертається без змін.
У казковий світ боги великі
Повернулись, непотрібні нам,
Він, від їх звільнившись опіки,
Вертиться з розгону сам.

Відійшли вони, але з собою
Узяли й красу в небесний храм,
З барв і з тонів чарівного грою,
І лишили мертве слово нам.
Їх потоп часу пірвав, та сяє
Велич їх на Пінду висоті:
Що повік у пісні жити має,
Мусить згинути в житті.

ІЗ „СЛОВА О ПОЛКУ”

Ігор тоді у стремена золочені став
І поїхав по чистому полі. А сонце дороги
Темінню вкрило і з ночі погрожував стогін,
Птахи збудились, прокинувся звір і свистав.
Сторóжити землі незнані накликував хмуρο
З високого дерева криком — пробуджений Див,
Волгу, Поморя, Посулля, Корсунь і Сурож,
І в Тматорокані боввана зо сну він будив.

А пóловці впівніч на Дон бездоріжжям побігли:
Кричать, мов лебеді сполохані, їхні теліги.

Ігор до синього Дону проводить полки,
Птахи йому на дере́вах віщують недолю,
Грозу викликають з ярів сіроманці-вовки,
Деся звірів на кості орли накликають навколо,
І брешуть лисиці на руські черлені щити;
А тебе вже не видно й за горами, руськая земле!
Мла поля вповилá і спів солов'їний затих,
І заки зоря зайнялась, ще довго стелилася темінь;
А потім збудився недобрий вóронів гам.
Насвітанку щитами черленими русичів лави

Заступили великі поля половецьким полкам,
Щоб чести шукати собі, а своєму князеві слави.

*

Потоптали полки половецькі у п'ятницю рано
І, мов стріли калені, погналися руські полки,
У бран забираючи гарних дівчат-половчанок,
Дорогі оксамити і золототкані шовки.

З опанчів, кожухів, із кирей половецьких здобутих,
З найдорожчих скарбів їх мостили мости в болотах,
Стяг червоний, ясну коруговку, і спис срібнокутий,
І черлений бунчук — Святославич хоробрий достав.

Задрімав на роздоллі Олеговий рід необорний,
Залетівши далеко. Та, смілий, народжений він
Не для кречетів, злих соколів, ні для віронів
чорних.

Половецьких поганців.

Ось Гза по степу наздогін,
Наче вовк-сіроманець біжить, а за ним невгомно
Кончак підбігає услід до великого Дону.

ЗМІСТ

БАРВИ І ЛІНІЇ		Розмова з уявним двійни-
Надсенські вечори	5	ком 44
Спокій	6	Сучасникам 48
Кольори і слова	7	Дні і роки ринуть 50
Ритмічно	8	Три вірші 52
З „Листів з Парижу“	9	Щоденне 57
БУРУНИ		Невгамовність 59
Метеор	13	Вітер над полями 62
Катедра	14	Поворот 67
Про мандрівки	16	Глиб 68
Егейське море	18	СУРМИ ДНІВ
Вірш про Влизька	19	Знак грифа 70
Мое місто	20	Холм 71
СЛОВА НА КАМЕНЯХ		Кенігсберзький нотатник . 75
Сидів на мармурі	21	Атена 77
Не марилося	22	З румовищ і вогню 78
Сліди старого	23	Крок днів 79
Срібlistу чашу мрій	25	ПЕРШИЙ ВАЛ
Виходь увечорі	26	Фрагменти 81
Відходить вечір	27	НЕЗІБРАНІ ПОЕЗІЇ
СНОВИДІВ		Люксембурзький парк . 88
Строфи 66—103	28	Пандора 89
ВІТЕР НАД ПОЛЯМИ		Вечір 90
Доля	41	Присвята 91
Неповторність	42	Повнота 92
Ти	43	Вечір 93

Липи	94	Ж. М. Ередія: Конкі-	
Передосінне	95	стадори	108
Гомін віків	96	Е. Вергарн: Діялог	109
До друзів	100	— Голова	111
Доба	102	— Радість	112
ПЕРЕКЛАДИ		Ф. Моріяк: Твоя су-	
Ш. Бодлер: Живий смо-		конка	115
лоскип	104	Й. В. Гете: Присвята	116
— Бунтівник	105	Ф. Шіллер: Боги Гре-	
Леконт де Ліль: Сон		ції	118
кондора	106	Із „Слова о Полку“	123



ЗБІРКИ АВТОРА:

Барви і лінії, Львів, 1933.

Буруни, Львів, 1936.

Слова на каменях, Львів, 1937.

Сновидів, поема, Львів, 1938.

Вітер над полями, Львів, 1938.

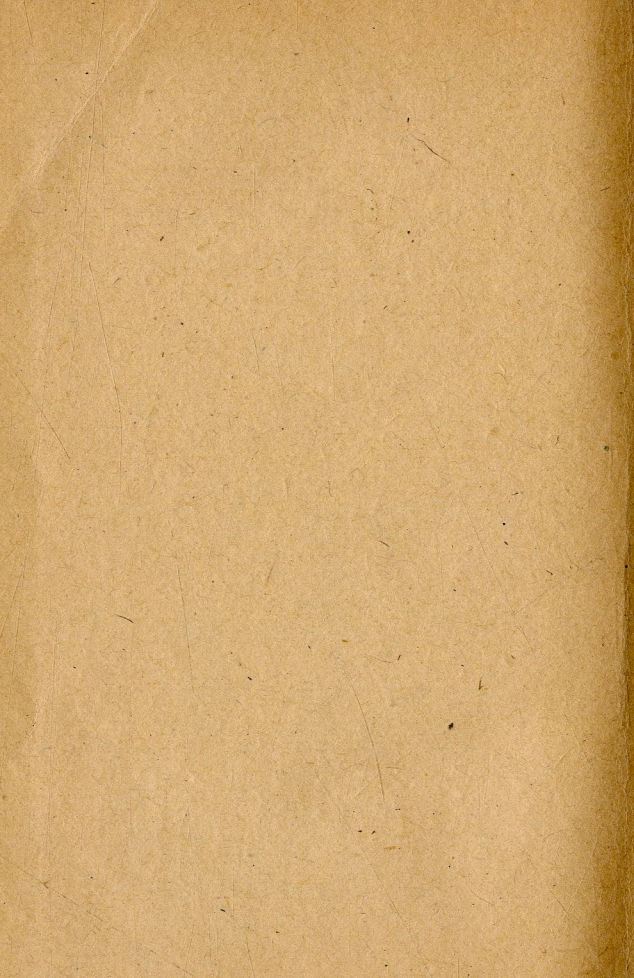
Легенди гір, Львів, 1939.

Сім літ, Львів, 1939.

Сурми днів, Краків, 1940.

Перший вал, Краків, 1941.





3.75
(1986)

12
А

1397



С. ГОРДИНСЬКИЙ ВИБРАНІ ПОЕЗІЇ

С. ГОРДИНСЬКИЙ

45

3504

С. ГОРДИНСЬКИЙ

ВИБРАНІ ПОЕЗІЇ



1944

Б